

Ключови думи:

Международни договори, наименования на международните договори, видове международни договори, практика на България

Keywords:

Treaties, Treaties' Designation, Classification of Treaties, State Practice of Bulgaria

Blagoy Vidin

On Treaties' Designation

Under consideration in the paper is the issue regarding treaties' designation. It is well accepted that the concrete treaty designation is not crucial for the treaty. The analysis of the state practice of Bulgaria reveals, that there is distinction between the various types of treaties and that the designation is part of that distinction.

Prof. Blagoy Vidin, Ph. D.

Member of the Law Department of New Bulgarian University,

*e-mail:
bvidin@nbu.bg*

Professor of Public International Law and related subjects at the Law Department of NBU

Areas of specialization: public international law, law of treaties, diplomatic and consular law, international organisations, refugees' law and anti-discrimination law. Author of monographs and articles in professional periodicals in Bulgaria and abroad. Chief of Public Law Section. Former Chair of the Law Department of New Bulgarian University (2012–2017).

<https://doi.org/10.33919/yldnbu.19.9.4>

Благой Видин

За наименованието на международните договори

Статията разглежда въпроса за наименованието на международните договори. Прието е да се смята, че наименованието не е съществено за договора. Изследването на практиката на България показва, че се прави разлика между видовете договори и наименованието е следствие от тези различия.

Безспорен факт е, че между държавите и другите субекти на международното право се констатира нарастваща интензивност на техните отношения. Разширява се и предметната сфера на международното право. Съответно нараства броят на актовете – както международноправни, така и квази правни актове. В практиката, освен използваните традиционно наименования на международните договори, се въвеждат в употреба нови. На този фон е логично да се очаква, че субектите на международното право – преди всичко държави – избирайки измежду широкия набор от наименования на актовете, ще влягат във всяко едно от тях различни значения. Съществуващата практика показва утвърдена обичайна практика по отношение използването на различните разновидности на международния договор. Поне един безспорен пример съществува – това са конкордатите, сключвани от Светия престол¹.

Въпросът за наименованието на международните договори е част от правото на международните договори, което е кодифицирано в значителна степен. Виенската конвенция за правото на договорите² в член 2, т. 1, б. „а“ определя термина „договор“ като международно споразумение, сключено между държави в писмена форма и регулирано от международното право, независимо дали споразумението се съдържа в един документ, в два

¹ Конкордатите като международен договор не са единствената особеност на Светия престол. Подробно за него като особен субект вж. Йочева, К. Светия престол като *sui generis* субект на международното право в Годишник 2013 на департамент „Право“, С.: НБУ, 2014, 196–219.

² Виенска конвенция за правото на договорите. Ратифицирана с Указ № 503 на Държавния съвет от 12.2.1987 г. – ДВ, бр. 14 от 1987 г. Издадена от Министерство на външните работи, обн., ДВ, бр. 87 от 10.11.1987 г., в сила за България от 21.5.1987 г.

или няколко свързани помежду си документа, а също така независимо от конкретното му наименование.

Виенската конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации³ в чл. 2, т. 1, б. „а“ по същество повтаря определението от Виенската конвенция за правото на договорите, сключвани между държави, като добавя договорите с участието на международни организации. Определението е в по-разгърнат вид. Разширяват се възможните участници в договора със следния текст: „между една или няколко държави и една или няколко международни организации или между международни организации“.

В Коментар на Комисията по международно право към проекта на членове на Виенската конвенция за правото на договорите се прави преглед на използваните наименования на договорите в международната практика. Изброяват се следните: “treaty”, “convention”, “protocol”, “declaration”, “charter”, “covenant”, “pact”, “act”, “statute”, “agreement”, “concordat”, “declaration”, “*modus vivendi*”, “exchange of notes”, “exchange of letters”, “memorandum of agreement” и “agreed minute”⁴.

Както се посочва в коментарите, съществуват предпочитания към някои наименования и те се използват по-често от други. Това означава, че държавите имат намерение да отделят чрез наименованието определени договори или категория договори. Следователно, като резултат може да се констатира тенденция към еднообразно използване на наименования в определени ситуации.

Практиката на Международния съд на ООН може да бъде използвана за определяне дали става дума за международен договор, когато се разглежда каквото и да било международно споразумение. Съдът прави това за определяне на своята компетентност да разглежда дадено дело.

Едно от делата е за национализацията на Англо-иранска нефтена компания от 1952 г. Разглежда се Споразумението между правителството на Иран и Англо-иранската нефтена компания. Великобритания заявява, че това е международен договор с двойствена природа: едновременно е

³ Виенската конвенция за правото на договорите между държави и международни организации или между международни организации, подписана във Виена на 21 март 1986 г. (не е обнародвана), ратифицирана с Указ № 2765 от 1987 г. (ДВ, бр. 71 от 1987 г.) не е влязла в сила. Макар че конвенцията не е в сила, това отразява съществуваща практика и нейни разпоредби се прилагат като международен обичай.

⁴ Draft Articles on Law of Treaties with commentaries – in Yearbook of the International Law Commission, 1966, vol. II.

договор между правителства и договор, в който едната страна е правителството на Иран, а другата – компания.

Съдът приема, че това не е договор между правителства, Великобритания не е страна по този договор. Следователно, съдът приема, че за да е налице договор, регулиран от международното право, той трябва да е между държави.

По-късно, в делото от 1962 г. при определяне на юрисдикцията върху Югозападна Африка съдът приема, че международен договор е налице и когато една от страните е международна организация, която е субект на международното право и притежава договорна правоспособност. Днес, шестдесет години по-късно това вече се смята за общоприето.

В дело за континенталния шелф в Егейско море от 1978 г. със страни Турция и Гърция Съдът приема, че няма пречка съвместно комюнике да е форма на международен договор съгласно членове 2, 3 и 11 от Виенската конвенция за правото на договорите от 1969 г. Решаващо е съдържанието на договора.

За международните договори се предвижда регистрация. Съгласно член 102 от Устава на ООН „всеки договор и всяко международно съглашение, сключени от който и да е член на Организацията, трябва колкото е възможно по-скоро да бъдат регистрирани в Секретариата и обнародвани от него“. Подробно това се урежда от резолюция на Общото събрание за регистрирането и публикуването на международните договори⁵. Регистрирането се извършва след влизане в сила на договорите, регистрират се и изменения в договора. Правилата на ООН различават задължителна регистрация и незадължителна. Втората се отнася до договори, сключени от международни организации и държави, които не са членове на ООН или са сключени преди влизането в сила на Устава на ООН.

Нерегистрирането на договора не влияе на неговата задължителност. Липсата на регистрация лишава страните по такъв договор от възможността да се позовават на него пред който и да е орган на ООН.

Някои международни организации въвеждат своя регистрация, като това не освобождава от задължението да се извършва регистрация в ООН, макар да се получава „двойна“ регистрация.

В Устава на ООН регистрирането е неразривно свързано с публикуването. При регистрирането задължението е адресирано главно към

⁵ A/RES/23 (I), приета на 12.2.1946 г., с по-късни допълнения.

страните по договора, респективно към депозитаря по многостранните договори. В ограничен брой случаи Секретариатът регистрира договори *ex officio*. При публикуване задължението е адресирано единствено към Секретариата. Публикуването няма отношение към правната сила на договора и се извършва в издание за международни договори на ООН⁶.

Регистрацията не означава, че става дума за международен договор. В Ръководството в т. 5.3.1 се пояснява, че самият факт на регистрация не означава преценка за характера на регистрирания документ или за правния статус на страните по него. Регистрацията не може да придаде на документа характер на договор, ако той не е такъв.

Уставът на ООН не съдържа определение на международен договор. Правилата използват израза „независимо от тяхната форма или наименование“. На съдържанието се придава първостепенно значение и в Секретариата се регистрират размяна на писма, размяна на ноти, протоколи, споразумения, меморандуми за разбирателство и едностранни заявления.

В поясненията на Секретариата на ООН наименованието „конвенция“ започва да се използва като наименование на двустранните договори. По-късно се оформя неписано правило актовете, приети под егидата на международни организации и от органи на международни организации, да се наричат конвенции.

Декларацията може да бъде договор в същинския смисъл. Съществен пример е Съвместната декларация на Обединеното кралство и Китай по въпроса за Хонконг от 1984 г.

Меморандумите за разбирателство са също разновидност на договорите, имат задължителна сила. В ООН те се регистрират, когато една от страните по тях е самата ООН или са представени за регистрация от една от страните в тях. Меморандумите като правило се състоят от един документ. Типичен случай на меморандум за разбирателство са споразуменията с държавите членки за провеждане на операции по поддържане на мира и за провеждане на конференциите на ООН.

Размяната на писма или ноти се използва при двустранните договори. При тях договорът се състои от две отделни писма или ноти, като и двата документа съдържат еднакви текстове. Възможно е тази размяна да се използва и само за изразяване на волята на държавите да поемат правни задължения.

---

⁶ United Nations Treaty Series.

Протоколът също може да бъде вид международен договор. В практиката той се използва като допълващ друг акт с наименование конвенция или договор. Протоколи допълват или поправят вече сключени договори. Протоколът дава по-подробно регулиране на разпоредби от основния договор. В този смисъл е правилото, че протоколите са открити за страните на основния договор. Обаче има и протоколи, в които държавите не следват това правило.

Едностранныте заявления са различни видове. Само някои от тях имат характер на отделни международни споразумения и затова се регистрират в това им качество.

Пример за това са актовете по член 36, параграф 2 от Статута на Международния съд⁷.

Международното право не съдържа никакви разпоредби относно това кога един документ задължително трябва да се нарича договор.

Доктриналните определения за международен договор неизменно се свързват с неговото наименование. По този въпрос изчерпателно пише М. Поповилиев. Той определя междудържавния договор като двустранна сделка, едно съглашение между държави, имащо за цел установяване на правна връзка между тях. Съглашението, за да произведе действие в междудържавното право, трябва да е между субекти на междудържавното право. Държавите трябва да упражняват функции, чрез които се проявява суверенитет⁸. М. Поповилиев извежда няколко условия. Първото е актовете да бъдат между субекти на международното право, действащи като носители на суверенитет. Второто е да е налице съглашение – взаимно съгласие. Съглашението, пише той, може да бъде във формата на договор или конвенция, на декларация, на акт или протокол, като между тях няма никаква съществена разлика. Дава примери с Берлинския договор от 1878 г., Женевските конвенции, Парижката декларация от 1865 г., Окончателния акт или Протокол от Виенския конгрес 1815 г., които обвързват еднакво подписалите ги държави⁹.

В най-ново време изводите на доктрината не са се изменили. Наименованието не определя статуса или ефекта на акта. Държавите използват

⁷ Янков, А. Резервите в декларациите за приемане задължителната юрисдикция на Международния съд и тяхното влияние върху компетентността на съда. – Год. СУ. Юрид. фак., 52, [1961], 1961, № 1, 453–598.

⁸ Поповилиев, М. Междудържавно право. Обща част. С.: Царска Придворна Печатница, 1913, с. 449.

⁹ Пак там, с. 469.

наименования, с които да акцентират върху не обвързващия със силата на правото характер на актовете. Срещат се *Soft-law*, *Extra-legal commitment*, *Gentlemen's agreement*, *De facto agreement*, *Non-treaty agreement*, *Political commitment*, *Informal understanding*. Актове, които не са договори, са декларации за принципите, комуникета, джентълменски споразумения и политически документи¹⁰.

Уредбата на международните договори в българското право е по-скоро оскъдна. Конституцията на Република България в чл. 5, ал. 4 споменава „международни договори“. Същото е и в чл. 149, ал. 1, където се споменават само международни договори.

Конституционният съд допринася съществено за изясняване на понятието за международен договор, като не се отклонява от наименованието „международни договори“. Той пояснява кои договори могат да бъдат отнесени към международните договори по смисъла на Конституцията.

В свое решение¹¹ Конституционният съд определя международните договори като двустранни и многостранни международни споразумения, сключени между държави с участие на Република България и регулирани от международното право, независимо от тяхната форма и наименование (договори, пактове, съглашения, протоколи и др.).

В Определение № 6 по к. д. № 8/2002 г.¹² съдът приема, че за да бъде определен един договор като международен договор, той трябва да отговаря на определени условия. В него държавата трябва да се конституира като субект на власт – да е публичноправен субект. Разграничението е важно, защото държавата притежава гражданска правосубектност. Това се посочва и в Решение № 7 на КС по к. д. № 1/2005¹³. Там се посочва, че когато държавата участва като субект на частни правоотношения с чуждестранно търговско дружество, това не е международен договор, който подлежи на проверка при упражняване на правомощията от КС по чл. 149, ал. 1.

Договорът трябва да бъде регулиран от международното право. Съдът използва международно право като синоним на международно публично право. Уточнението е важно, защото се среща в литературата

¹⁰ Dorr, O., K. Schmalenbach, Vienna Convention on the Law of Treaties. A Commentary, p. 41–42.

¹¹ Решение № 7 от 2.7.1992 г. на КС на Република България по к. д. № 6/92 г.

¹² Определение № 6 от 28.5.2002 г. на КС на Република България по к. д. № 8/2002 г. Обн. „Държавен вестник“, бр. 55 от 2002 г.

¹³ Решение № 7 от 16.6.2005 г. по к. д. № 1/2005 г. Обн. „Държавен вестник“, бр. 52/2005 г.

и разбирането, че международното право включва в себе си както международното публично, така и международното частно право. Наличието на ратификация не е от естество да определи договора като международен договор по смисъла на чл. 5, ал. 4. Същото се отнася и до предмета на правната сделка.

Законът за международните договори на Република България¹⁴ използва наименованието международен договор, като дава и определение в чл. 2. Това е всеки двустранен или многостранен договор, сключен в писмена форма между Република България и други държави или международни организации, независимо от това дали договора се съдържа в един или в няколко свързани помежду си документа. Законът поставя две условия пред международния договор, за да бъде определен като такъв: да е в писмена форма и да е сключен с друга държава или с международна организация. Не се посочва какво се разбира под международна организация, но е очевидно използването на термините от Виенската конвенция за правото на договорите. В нея международна организация означава междуправителствена организация.

Законът допълва горното определение за международен договор, като посочва, че законът се прилага и към договорите на Република България с чуждестранни лица, в които тя участва като публичноправен субект, когато тези договори подлежат на ратифициране от Народното събрание. За разлика от актовете на международното право, законът за международните договори не взема отношение към наименованието.

Кратко може да се обобщи: Конституцията въвежда понятието, Конституционният съд го пояснява, Законът за международните договори го разширява.

В по-ранната практика на българската държава се използват не малко на брой наименования за договор. Договор – например Букурещки мирен договор от 19 февруари 1886 г. Спогодба – Солунска спогодба от 31 юли 1938 г. Съглашение – Съглашение за примирие между България и съюзените народи от 28 октомври 1944 г. Пакт – Пакт за балканско споразумение от 9 февруари 1934 г.

С времето в практиката на България настъпват изменения. Те се дължат на нарастващия брой международни договори, което води до необходимостта да се отрази спецификата на споразуменията по начин,

¹⁴ Закон за международните договори на Република България. Обн. ДВ, бр. 97 от 13.11.2001 г.

съответстващ на намеренията на държавите. Едно от тези средства се оказва наименованието на международния договор.

В съвременната практика България използва доста широк списък от наименования на международни договори. Използването на едни и същи наименования за едни и същи споразумения позволява да се говори за устойчивост и дори обичайна практика по отношение наименованията на международните договори.

Спогодбата е наименование предимно на двустранни договори. Тук се отнасят визовите, ветеринарните и културните спогодби. Срещата се обаче, макар и по-рядко, и многостранни спогодби¹⁵.

Наименованието **договор** е с устойчива употреба при двустранни договори за правна помощ, за приятелско отношение и сътрудничество или само да приятелство и дори с добавката за добросъседство и сътрудничество. Тук се отнасят с различни вариации и договорите за защита на инвестициите. Наименованието договор се използва активно след 1944 г.

Съглашение се използва в съвременната договорна практика като изключение.

Меморандум е наименование предимно за двустранни договори. Често това са Меморандуми за разбирателство¹⁶, които притежават всички атрибути на международния договор. Има и единствен меморандум е сключен и с неправителствена организация¹⁷.

Протокол е наименованието с най-много разновидности. Тук са протоколите за привилегии и имунитети. Макар и с всички атрибути на самостоятелен международен договор, те са свързани с друг договор – учредителен акт. Протоколите за поправка е възможно да влязат в сила само с подписване и да са лишени от заключителни разпоредби. Протоколът може

---

¹⁵ Пример за това е Виенска спогодба, учредяваща Международна класификация на образните елементи на марките. Приета във Виена на 12.6.1973 г., изм. на 1.10.1985 г. Ратифицирана със закон, приет от 38-о Народно събрание на 12.6.2000 г. – ДВ, бр. 61 от 10.7.2001 г. Издадена от Патентно ведомство на Република България, обн., ДВ, бр. 64 от 20.7.2001 г., в сила от 27.2.2001 г.

¹⁶ Меморандум за разбирателство между Министерството на вътрешните работи на Република България и Министерството на вътрешните работи на Обединените арабски емирства относно взаимното признаване и подмяната на свидетелства за управление на МПС. Одобрен с РМС № 338 от 21.5.2018 г. Издаден от Министерството на вътрешните работи, обн., ДВ, бр. 59 от 17.7.2018 г., в сила от 3.7.2018 г.

¹⁷ Меморандум за разбирателство между правителството на Република България и Институт фон Карман за динамика на флуидите (ИФК). Ратифициран със закон, приет от 43-то НС на 15.9.2016 г. – ДВ, бр. 75 от 27.9.2016 г. Издаден от Министерството на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 82 от 18.10.2016 г., в сила от 1.10.2016 г.

да бъде международен договор в чист вид – Монреалския протокол или акта за забрана на химическите и бактериологическите оръжия. Познати на българското право са Факултативен протокол, Протокол за изменение¹⁸, Протокол към..., Допълващ протокол, Протокол за сътрудничество.

Споразумение се използва просто като синоним на международен договор, но по-често срещани са негови разновидности. Те са Споразумение по прилагане,¹⁹ Споразумение под формата на..., Техническо споразумение, Споразумение за дарение. Рамковото споразумение може да бъде просто договор, но и да се сключи със страни, които не са субекти на международното право.

---

¹⁸ Шести протокол за поправка на Договора между Кралство Белгия, Чешката република, Кралство Дания, Федерална република Германия, Република Естония, Република Гърция, Кралство Испания, Френската република, Ирландия, Италианската република, Република Кипър, Република Латвия, Република Литва, Великото херцогство Люксембург, Република Унгария, Република Малта, Кралство Нидерландия, Република Австрия, Република Полша, Португалската република, Република Словения, Словашката република, Република Финландия, Кралство Швеция, Обединено кралство

¹⁹ Административно споразумение за прилагане на Спогодбата между Република България и Република Сърбия за социална сигурност. Одобрено с РМС № 531 от 15.7.2011 г. Издадено от Министерството на труда и социалната политика, обн., ДВ, бр. 10 от 5.2.2013 г., в сила от 1.2.2013 г.